

VOORWOORD

Het driemaandelijks ritme van ons tijdschrift geeft ons de ruimte om de actualiteit met enige afstand te bekijken. We vroegen Rob Devos, Lieven De Cauter, Lode Lauwaert en Andreas De Block om hun licht te laten schijnen op de pandemie. Het zijn drie verschillende stemmen geworden. Devos brengt twee verrassende evoluties onder de aandacht. Na veertig jaar individualisering wordt plots ‘de staat’ en ‘burgerzin’ herontdekt. Het verband tussen beide is interessant. Het zijn twee mogelijke antwoorden op één en dezelfde vraag. Als het virus één iets duidelijk maakt, dan is het dat mensen een collectiviteit delen. Ze besmetten elkaar – en allicht niet enkel in de virale betekenis. De vraag is echter hoe collectiviteit vorm te geven. Is het een opdracht van de staat om, al dan niet wetenschappelijk gelegitimeerd, eventueel repressief (zoals met drones, die nota bene ooit werden aangekocht als een middel tegen terrorisme) die collectiviteit op te leggen? Of is het een opdracht vanuit de gemeenschap, waarbij mensen vanuit een gedeeld belang, in dialoog voor elkaar zorg en verantwoordelijkheid opnemen? Wordt dit de uitdaging van onze al reeds twintig jaar lopende eeuw: hoe onze collectiviteit opnieuw vorm te geven? Ook De Cauter wijst op het herwonnen belang van de staat. Veertig jaar liberalisering staat voor veertig jaar afbouw van elke collectiviteit en dus het uitkleden van de verzorgingsstaat met zijn erbij horende biopolitiek. De Covidcrisis rukt de biopolitiek opnieuw in het politieke centrum. De staat zal (be)sturen! Alleen wijst De Cauter er terecht op dat het niet duidelijk is vanuit welk politiek idee dit zal gebeuren. Ik citeer De Cauter: “de constellatie van populisme en pandemie is om filosofico-politieke koppijen van te krijgen.” Het politieke veld is onduidelijk. Orban ziet in de pandemie een middel om de uitzonderingstoestand uit te roepen en de rechtsstaat verder uit te hollen. Anarchisten en neonazi’s komen in Berlijn op straat tegen de coronamaatregelen. Het republikeins Frankrijk kiest vanuit zijn jacobijnse traditie voor een sterk centralistische aanpak. Het sociaaldemocratische Zweden zet in op de burgerzin. Wat zal het worden? Op het eind wijst De Cauter op een nieuwe verrassende evolutie: de groeiende stedelijke dynamiek van de commons. Wordt dit de politieke breuklijn van onze al reeds twintig jaar lopende eeuw? Evoluëren we naar een nieuwe vorm van collectief totalitarisme, zoals het Chinees cyberautoritairisme, of wordt het een gedragen collectiviteit vanuit de commons? De Block en Lauwaert wagen zich niet aan dergelijke bespiegelingen. Hun bijdrage is één grote waarschuwing. Ze merken hoe de onzekerheid het publiek in de armen van de filosofen drijft, maar het is niet de filosoof die antwoorden heeft. Zij pleiten voor een epistemische nederigheid en gaan zelfs zover te beweren dat de filosofie onnuttig is. Toch raden we de lezer aan deze bijdrage te lezen.

In een bibliografisch essay breng ik de vergeten journalist, activist en filosoof Gustav Landauer (1870-1919) onder de aandacht. De reden is de door de Kelderuitgeverij verzorgde publicatie van de Nederlandse vertaling van twee

werken, met name *Revolutie* en *Oproep tot socialisme*. Om de lezer te prikkelen vermeld ik twee zaken. Landauer geeft als socialist een merkwaardig pleidooi voor het christendom. Daarnaast biedt hij een antwoord op hierboven gestelde vraag. Landauers *Revolutie* kun je lezen als een pleidooi voor de hedendaagse commons, met een verrassende link met het werk van Michel Bauwens, de oprichter van de P2P Foundation, een wereldwijd netwerk van commons.

In augustus moesten we afscheid nemen van collega en filosoof Bernard Stiegler. Paul Willemarck, die jaren met hem samenwerkte, verzorgt een *In Memoriam*. Stiegler kwam de voorbije jaren verschillende keren in onze uitgaves aan bod (UvM 33(2), 30(2) en het themanummer 28(4)). In 2015 publiceerden we een interview en een vertaling van zijn tekst '*Digital Studies*': *het wijsgerig kader*. Als eerbetoon drukken we in dit nummer de vertaling van Stieglers laatste opiniestuk af. Het verscheen in het Franse tijdschrift *Lignes* onder de titel *Internation et internationalisme – selon Mauss et contre l'anthropie*. We mochten opnieuw rekenen op Bart Busyene, die steeds met een voortreffelijke acribie dit werk op zich nam. Een vaak terugkerende opmerking bij onze Stieglerpublicaties was het gesloten karakter van zijn werk. Toch zetten we koppig door. De kracht van Stieglers filosofie is dat hij vanuit een fenomenologische inspiratie zoekt naar datgene wat de centrale vraag van dit nummer is geworden, de vraag naar de commons. In zijn laatste opiniestuk pleit Stiegler, steeds vanuit zijn eigen idioom, voor een internatie. Met dit begrip zoekt hij naar een weg tussen de versleten globaliserende internationalisering en een gesloten provincialisme, nationalisme. Internatie is Stieglers begrip voor commons. Het is dan ook geen toeval dat Stiegler een voorwoord schreef bij de heruitgave van Bauwens werk *De wereld redden. Met peer-to-peer naar een postkapitalistische samenleving*. In een persoonlijk schrijven noemde Bauwens Stiegler de enige door hem gekende 'contributieve en thermodynamische filosoof'.

Ook het artikel van dit nummer stelt de politieke vraag. Donald Loose heeft het over *De crisis van het liberalisme en de teloorgang van de sociaaldemocratie*. In deze bijdrage onderzoekt Loose de relevante betekenis van Marcel Gauchets *L'Avènement de la démocratie*. Ook hier is de vraag naar de gemeenschap aan de orde. Ik geef één treffend citaat. Loose schrijft: "Het neoliberalisme blijkt te falen waar het lukt." Waar het neoliberalisme aan de winnende hand is, daar stelt zich vanuit een evidente politieke logica noodgedwongen de vraag naar het collectieve. Ze ligt vandaag duidelijk op tafel.

We ronden af met een door Devos verzorgde recensie over een boek dat ons waarschuwt voor de valse collectiviteit van de groeiende datadictatuur. Toepasselijk sluiten we af met een recensie getiteld: 'lof van de geesteswetenschappen'. Beter kan een nummer niet worden.

Henk VANDAELE (Kemmel)